

Remus Vârnăv
Muzeul Țării Oașului
Negrești Oaș

Este vorba de patru scrisori trimise de marele folclorist Ion Mușlea în anii 1931 și 1932 protopopului Ioan Andron în satul Racșa din Țara Oașului. Le-am descoperit în extrem de bogata corespondență a cunoscutului fotograf și etnograf al zonei Oașului, Ioniță G. Andron (1917-1989), a cărui arhivă a fost preluată de muzeul din Negrești în anul 2008. O a cincea scrisoare am descoperit-o recent și este una adresată în 1965 de Mușlea fiului cel mare al preotului, deci lui Ioniță G. Andron.¹

Cum vom vedea mai încolo, relația tânărului (pe atunci) cercetător de la Cluj cu preotul din Racșa a fost una specială și a continuat de-a lungul anilor cu fiul acestuia, a cărui evoluție a urmărit-o și prețuit-o. În afară de aceasta trebuie să remarcăm că Ion Mușlea se afla atunci într-o perioadă de activitate foarte intensă², având un program supraîncărcat care îi solicita tot timpul și întreaga sa capacitate de muncă. După ce în 1926 devenise cercetător la nou înființatul Muzeu etnografic al Ardealului, din 1930 preluase conducerea *Arhivei de Folklor* a Academiei Române și pregătea apariția primului volum al celei ce avea să devină excepțională sa publicație științifică, *Anuarul Arhivei de Folklor*. Tot acum efectuează cercetarea în teren și redactează amplul său studiu despre Țara Oașului³, care va apare în primul volum al *Anuarului*.. și care a rămas până astăzi unul dintre cele mai importante studii dintre cele ce alcătuiesc bibliografia zonei etnografice a Țării Oașului.

Nu întâmplător în primele trei scrisori Mușlea îi subliniază corespondentului său dificultățile prin care trece: „*sunt copleșit de o mulțime de lucrări*”(scrisoarea din 30 martie 1931), „*După socotelile mele, mâine trebuia să fiu în drum spre Țara Oașului. Așa cel puțin*

¹ Cele patru scrisori trimise preotului Andron au fost păstrate separat, iar scrisoarea adresată lui Ioniță Andron am aflat-o corespondența ordonată a acestuia, în mapa II (anii 1965-1967). Scrisorile din 1930-1931 sunt scrise cu cerneală neagră pe câte o coală îndoită, cu antetul oficial al Arhivei de Folclor. Scrisoarea ultimă a fost scrisă cu cerneală albastră pe o coală albă de scris.

² În legătură cu întreaga activitate a lui Ion Mușlea (1899-1966), cu insistență desigur pe perioada la care ne referim aici, a se vedea **Iordan Datcu**, *Dicționarul etnologilor români*, II, Editura Saeculum I.O., București, 1998, pp. 100-102; de asemenea *Cuvânt înainte* de același **Iordan Datcu**, în **I. Mușlea**, *Bibliografia folclorului românesc 1930-1935*, Editura SAECULUM I.O., București, 2003, pp. 5-6.

³ **Ion Mușlea**, *Cercetări folclorice în Țara Oașului*, în *Anuarul Arhivei de folklor* // publicat de Ion Mușlea, Cluj, „Cartea românească” 1932, pp. 117-239+6 planșe cu 12 fotografii.

plănuiam acum două săptămâni. Întâmplările din ultimul timp m'au făcut să-mi amân însă venirea în frumosul Dv. ținut(...)”(14 iulie 1931) sau „«Omul propune și Dumnezeu dispune»: cât am vrut și – și tot n-am reușit să ajung încă o dată prin Țara Oașului. Motivele? Sunt prea multe ca să le pun pe hârtie, poate voi ajunge cândva, să vi le spun oral.”(13 ianuarie 1932)

Din preambulul „Cercetărilor...” aflăm că Mușlea a sosit prima dată în Oaș în vara anului 1930, împreună cu tinerii universitari clujeni Sever Pop și Emil Petrovici, care făceau anchete de teren pentru elaborarea primului Atlas Lingvistic Român, lucrare coordonată de profesorul Sextil Pușcariu. Cum rezultă din scrisori și cum am aflat dintr-o cercetare sumară a arhivei Andron, este sigur că cel puțin Ion Mușlea a fost găzduit în casa preotului din Racșa, cu care a stabilit o relație deosebită și pentru care a avut o prețuire specială,¹ ca pentru un intelectual cu care se pot discuta multe dintre problemele cercetării sale. Și asta în condițiile în care despre majoritatea intelectualilor locali va fi avut mai degrabă o părere negativă; a se vedea în acest sens pasajul în care autorul respinge cu ironie abia mascată „așa zisa tradiție... cari circulă printre intelectualii ținutului, cari povestesc bucuros despre originile dace, macedonene sau chiar spaniole ale Oșenilor.”² Această prețuire explică și conținutul, dar și atitudinea preventivoare a corespondenței la care ne referim.

Mai departe, se cuvine subliniat că, după cum însuși a notat, Mușlea a făcut numai trei și scurte stagii de cercetare în Țara Oașului, total insuficiente pentru amploarea propusă a întreprinderii sale: „Regretăm că motive independente de voința noastră ne-au împiedecat să facem, în Țara Oașului, cercetări și mai îndelungate, după cum am fi dorit. Așa, ele s'au mărginit la trei călătorii, făcute în vara și toamna anului 1930 și în primăvara lui 1931.”³ (subl. ns.). De la această situație pornește nota comună a celor patru scrisori: în toate Mușlea solicită cu insistență din partea preotului Andron răspunsuri grabnice la câte un set de întrebări – denumit, pe rând, „o listă de întrebări”, „un chestionar” sau „câteva întrebări” – și transmite mulțumiri pentru „prețioasele informațiuni” primite.

Ținând seama de faptul că ultima deplasare a sa în Oaș a avut loc „în primăvara lui 1931”, iar prima scrisoare trimisă la Racșa este datată 30 martie 1931 și în ea se confirmă primirea „de aproape

¹ „Dintre intelectualii oșeni, [mulțumim] în special părintelui protopop Ion Andron (Racșa), învățătorului Ion Costin (Trâsolt) și absolventului în teologie Iosif Demian (Călinești)”, op. cit., p. 118. Tot preotul Andron îi va fi mijlocit lui Mușlea cunoștința cu profesorul sătmărean Iosif Schneider, autorul celor mai multe dintre excepționalele fotografii anexate „Cercetărilor folklorice...”

² Idem, p. 120.

³ Ibidem, p. 120.

două săptămâni” a unei scrisori cu răspunsuri, este foarte probabil ca Mușlea să fi apelat la serviciile preotului Andron imediat după ultima sa întoarcere la Cluj. Sau, din moment ce nu avem o scrisoare care ar fi însoțit acest prim chestionar, e posibil să-i fi lăsat niște întrebări înainte de acea ultimă plecare din Racșa.

Nu s-a păstrat în arhiva Andron nici unul dintre cele trei chestionare la care se face referire în scrisorile lui Mușlea (cele atașate acestor scrisori) și nici răspunsurile formulate de preot.¹ Știm însă astăzi că în toată activitatea sa de folclorist și de coordonator al Arhivei de Folclor, Ion Mușlea a conceput și răspândit 14 chestionare tematice², iar în perioada la care ne referim le pregătise pe primele trei.³ Este fără îndoială că la Racșa Mușlea îl trimisese cu scrisoarea din iulie 1931 pe cel intitulat „Obiceiuri de vară (Călușeri. Sânziene. Seceriș)”: *„Am și o mică rugămintă. Suntem în timpul secerișului și am întocmit un chestionar tocmai despre obiceiurile cu cari e în legătură. V'aș fi foarte recunoscător să încercați să răspundeți la acea parte a chestionarului alăturat.”*

Probabil dintr-o întâmplare cel de-al patrulea set de întrebări despre care e vorba în aceste scrisori nu a mai fost scris și trimis ca anexă a scrisorii; Mușlea a formulat cele 13 întrebări direct în cuprinsul scrisorii sale din 13 ianuarie 1932. Întrebările pun probleme foarte diverse și dau impresia că sunt chestiuni punctuale, enunțate ad-hoc în timpul elaborării studiului despre Țara Oașului. Dar în primul rând micul chestionar confirmă faptul demonstrat de textul *„Cercetărilor folclorice...”*, acela că Mușlea nu a fost interesat în mod exclusiv de problemele folclorice ale zonei, cu toată afirmația categorică din introducere: *„Cercetările noastre în Țara Oașului au fost călăuzite de un singur țel: culegerea folklorului și prezentarea lui.”*⁴ (Dimpotrivă, cel puțin prima parte a lucrării (pp. 117-160) poate fi considerată o veritabilă sinteză a tuturor cunoștințelor despre zona Oașului care fuseseră aflate de autor în timpul documentării și al cercetării de teren).⁵

¹ Și nu s-au aflat până acum – e drept în timpul scurt încercat – nici în arhiva Institutului „Arhiva de Folclor a Academiei Române” din Cluj-Napoca. Vreau însă să mulțumesc aici pentru inițiativă și osteneală colegului Ion Toșa de la Muzeul Etnografic al Transilvaniei și pentru bunăvoință domnului director al Institutului, prof. dr. Ion Cuceu. Păstrez însă speranța în șansa unor viitoare cercetări.

² A se vedea **Iordan Datcu**, *Dicționarul etnologilor români*, vol. 2, Editura Saeculum I.O. București, 1998, pp. 100-102.

³ A se vedea *„Raport anual”*, p.251, în *„Anuarul Arhivei de Folklor”*, I, Cluj 1932.

⁴ *Cercetări folclorice în Țara Oașului*, p. 117.

⁵ La fel cum, subliniind desigur proporțiile, se poate afirma astăzi despre lucrarea lui **Marin Ilieș**, *Țara Oașului. Studiu de geografie regională*, Presa Universitară Clujeană, 2006

Așadar cele 13 întrebări la care ne referim au în vedere domenii diverse ale culturii și civilizației populare locale, urmărind să clarifice detalii ale arhitecturii locale, ale portului popular¹, de economie locală², instalații țărănești, muzica populară locală³ și dansul, obiceiuri legate de sărbători⁴ și altele.⁵

Mai departe, pe baza studiului comparativ se poate constata care dintre răspunsuri au fost folosite de Mușlea în elaborarea textului și care nu. Rezultă dintr-o astfel de analiză că nu au fost folosite defel răspunsurile la întrebările 1 (***Am văzut la mijlocul coperișului caselor cu șindrilă din Oaș, pe creasta casei, un fel de coperiș mai mic, tot din șindrilă, ca în desenul alăturat. Cum se numește el ?***)⁶, 4 (***Nu cumva știți ce fel de mine sunt la Huta de lângă Certeze ? De fier ?***)⁷, 5 (***Se obicinuia mai de mult ca feciorii – sau sau și bărbații – să poarte la cisme un fel de pinteni ? Cum se numeau aceștia ?***), 9 (***Cum se numesc vâltorile în cari bagă Oșenii cergile lor (păturile cu cari se acopăr ?)***), 11 (***Se fac covoare în Racșa ? Cum li se zice ?***) și 13 (***Cam câți copii se găsesc, în medie, la o familie din Racșa ?***)

Cu privire la întrebările 6 și 7 și la soluțiile date⁸ în 1932, astăzi știm că problema era prea complexă și mult prea devreme

¹ Întrebările 2. „Este deosebite între „straiță” și „tașcă” – și anume care ? E adevărat că după înșurătoare bărbații înlocuiesc „straița” cu o „tașcă” ?” și 3. „Fetițele din Racșa, când sunt mici, au o codiță mititică dată pe după urechi: cum se numește ea?”

² Întrebarea 4. „Nu cumva știți ce fel de mine sunt la Huta de lângă Certeze ? De fier?”

³ Întrebările 6. “E adevărat că Oșenii cunosc o singură melodie pentru „țâpuritură” și „doină” (sau horă) ? Nu cumva Dvs., ca mare cântăreț – pe care din nenorocire n’am avut ocazie să vă ascult – ați putea să culegeți și să-mi trimiteți melodia pe care se zic „țâpuriturile” ? Dacă cea a doinei e deosebită, eventual și pe aceea)” și 7. „Câte feluri de jocuri(dansuri) cunosc feciorii Oșeni: unul numai de feciori și altul feciori cu fete ? Cum se numesc astea două, (eventual și cele cari mai există !).”

⁴ Întrebările 8. “Ce sărbători băbești cunoaște poporul între Sânziene și Crăciun ? E vre-un obicei la Ziua Crucii, La Sf. Dumitru, Sfinții Arhangheli sau la alte sărbători între Iunie și Crăciun ?” și 10. “Se cunoaște obiceiul ca la Sf. Ion, cel care e numit așa, să fie legat de alți oameni de mână cu un ștergar ? Cum se numește acest fel de serbare a onomasticeii ? Acest obicei există și când își serbează ziua Sf. Nicolae, Dumitru, etc”.

⁵ Întrebarea 12. „Ce cred oamenii că însemnează cuvântul „țura” – cu care încep „țâpuriturile” oșene? („țura lele, mă loane).”

⁶ Deși o denumire a elementului – **hornyeț** – a fost notată pe scrisoare, în dreptul desenului !

⁷ Dintr-o scăpare desigur, în descrierea sumară a satelor oșenești, Huta, sat de slovaci, nu apare în lucrarea lui Mușlea !

⁸ „Aceste strigături se cântă pe o singură melodie cum nu se poate mai monotonă. Este de altfel singura arie pe care am putut-o auzi în Țara Oașului.”(op. cit., p. 137) și „Coreografia Oșenilor nu e deloc complicată; se cunoaște doar un «danț»; jocul feciorilor cu fetele și o «roată»: jocul feciorilor singuri.”(idem, p.152)

pusă pentru a fi rezolvată corect. Vor trebui să treacă peste șase decenii și vor fi necesare studii îndelungate făcute de etnomuzicologi consacrați pentru ca să fie dovedită atât varietatea, cât și absoluta originalitate a muzicii populare din Țara Oașului.¹

Cum arătam la începutul acestor rânduri, Ion Mușlea și-a păstrat până la sfârșitul vieții sale respectul pentru preotul Andron și pentru urmașii acestuia. Astfel că în 1942, în vremuri grele, când instituțiile clujene erau refugiate la Sibiu, acesta va recenza cu entuziasm micul, dar excepționalul album de fotografii din Țara Oașului semnat de Ioniță G. Andron.²

Prețuire și dragoste față de familia care îl găzduise în tinerețe arată Mușlea și în scrisoarea, dramatică și emoționantă, trimisă din Cluj la 31 octombrie 1965. (Avea să moară, peste mai puțin de un an, la 27 iulie 1966). A aflat „prin domnii Sbârcea și Dunăre”³ despre situația și preocupările fiului cel mare al părintelui din Racșa (despre care nu a aflat că murise de peste un deceniu!) și îl felicită: „Mă bucur mult că nu dai uitării vechea d-tale pasiune: «Țara și oamenii e»... Și-ți doresc să duci la bun sfârșit Muzeul pe care te-ai hotărât să-l organizezi.”⁴

Ion Mușlea însoțește această scrisoare de un extras (ultimul pe care îl mai avea!) al lucrării sale „Cercetări folklorice în Țara Oașului”, pe a cărei primă filă a notat: **„Muzeului Țării Oașului», din partea unui cercetător astăzi bătrân, dar care și-a încercat puterile mai întâi în frumosul ținut de sub «Pchietroasa» și «Heghișa». / Cluj, 31 oct. 1965 / Ion Mușlea”.**⁵

¹ Ne referim la „À tue-tête/Chant et violon au Pays de l'Oach, Roumanie” par Jacques Bouët, Bernard Lortat-Jacob, Speranța Rădulescu/Nanterre/Société d'ethnologie / 2002 și la Jacques Bouët, Bernard Lortat-Jacob, Speranța Rădulescu / „DIN RĂSPUTERI / Glasuri și cetere din Țara Oașului” / Traducere din limba franceză de Speranța Rădulescu/Institutul Cultural Român/București, 2006.

² „Priveliști dintr'un colț de țară” de Ioniță G. Andron/Tipografia „Grafika” Nagyvárad/Oradea / 1942; recenzia a apărut în revista Transilvania, Anul 73, nr. 6, Sibiu 1942.

³ George Sbârcea (1914-2005), era atunci profesor la Conservatorul din Cluj, iar Nicolae Dunăre (1916-1987) era atunci șeful sectorului de etnografie și artă populară din cadrul Filialei clujene a Academiei.

⁴ Există în arhiva Ioniță G. Andron un dosar cu documente care probează demersurile acestuia pentru a convinge autoritățile să înființeze un muzeu la Negrești. La 30 decembrie 1965 era emisă Decizia nr. 1570 a Comitetului Executiv al Sfatului Popular al Regiunii Maramureș, prin care se înființa de la 1 ianuarie 1966 Muzeul etnografic al Țării Oașului.

⁵ În scrisoare: „Îl dăruiesc cu plăcere Muzeului, sigur fiind că va fi păstrat la loc de cinste.”

Stimate Părinte,

Îrândul meu să-mi cer scuze, căci deși am primit scrisoarea Dv. de aproape două săptămâni, nu m-am putut răspunde. Motivul cred că-l bănuieți, este că sunt copleșit de o mulțime de treburi și lucrări.

Scrisoarea Dv. mi-a făcut o deosebită bucurie. Mă temusem eu că întârzierea neobișnuită a răspunsului Dv. mi s'a putut întâmpla de cât datorita unui mare neajuns, Nădărduiresc că cu totii ați scăpat bine din acea grozavă gripă.

Vă mulțumesc cu toată căldura pentru informațiile ce mi-ați trimis și mă bucur că-mi promiteți că-mi mai căutați câte ceva pentru viitor. De aceea vă și trimis alăturat o mică listă de întrebări, la cari aş dori un răspuns până pe la începutul lunii Mai.

Mulțumindu-vă de pe acum și pentru aceasta, vă rog să transmiteți stimatei Doamne respective sărutări de mâini, salutări copiilor și Dv. o caldă strângere de mână. Tuturor să dorim sărbători vesele!

Dr. Ion Mușlea

Scrisoarea lui Ion Mușlea adresată preotului Ioan Andron din Racșa,
Cluj 30 martie 1931

No.

Stimate Părinte,

După socotele mele, mâine trebuia să
fiu în drum spre Târa Oagului. Așa cel puțin
plănușiam acum două săptămâni. Întâmplările
din ultimul timp m'au făcut să-mi amân
însoțirea în frumoșul Dr. ținut pentru
începutul lui Septembrie (între 7-14, cred eu).

Nădăjdiesc că vă voi ^{găsi} la casă, pe Dr.
și întreaga familie, veseli și sănătoși.

Am și o mică rugămintă. Suntem în timpul
secerișului și am întocmit un chestionar toc-
mai despre obiceiurile a căror legătură
vraș fi parte recunoșcătoare să încercați să
răspundeți la acea parte a chestionării
alăturat.

Nu credeți, părinte, că la începutul lui
Septembrie, sunt și oamenii mai pe acasă,
decât în Iulie-August?

Vă rog să transmiteți. Vămul respectuan
săntății de mâini, iar copiilor salutări. Dăruie
o caldurașă și prietenească strângere de mână
Ion Mușlea

Scrisoarea lui Ion Mușlea adresată preotului Ioan Andron din Racșa, Cluj 14
iulie 1931

Stimate Domnule Andron,

Omul propune și Dumnezeu dispune⁹: cât am
tot⁴ vrut - și tot n'am reușit să ajung încă odată
prin Țara Oasului. Motivele? Sunt prea multe ca
să le pun pe hârtie: poate voi ajunge cândva,
să vi le spun oral.

De ocaziune, fiind cam bolnav, nu poate fi
vorba să vin pe la dvs. deși mi-ar face multe
plăcere. Dar acum și lipsă de câteva informații.
Nădărdurea că, așa cum alți fecut întotdeauna,
veți binevoie să mi le dați și acum, cu atât
mai mult că sunt putine și scurte. Vă rog însă
foarte mult ca să mi le trimiteți în 2-3 zile
după primirea rândurilor mele - având foarte
urgente nevoie de ele. Iată-le:

- 1) Am văzut la mijlocul coperisului caselor din Oas, pe creasta
casei, un fel de coperis mai mic, ca în desenul alăturat.
(tot din gindul că)

Cum se numește el?

- 2) Este deosebită între straiță și țască - și anume care?
Ea devine că după înșurătoare bărbatului înlocuiesc straiță cu o țască?
- 3) Fetele din Rața, când sunt mici, au o codiță mică dată
pe după urechi: cum se numește ea?
- 4) Nu cumva știți ce fel de mine sunt la Huta de Căpâna Certe se? De fier?

Scrisoarea lui Ion Mușlea adresată preotului Ioan Andron din Rața,
Cluj 13 ianuarie 1932 (prima pagină)

5. Le obicinua mai de mult ca feciori ^{-sau si bărbatii-} să joarte la cisme un fel de „pinteni”? Cum se numiau acestia?
- 6) E adevărat că Ōsenii cunoșc o singură melodie pentru „tăpăritură” și „doină” (sau horă)? Nu cumva dvs., ca mare cântăreț - pe care din nenorocire n'au avut ocazie să vă asculte - ați putea să culegeți și să -mi trimiteți melodia pe care se zice „tăpăriturile”? (Dacă cea a doinei e deosebită, eventual și pe aceea).
- 7) Câte feluri de jocuri (dansuri) cunoșc feciori Ōseni: unul numai de feciori și altul feciori cu fete? Cum se numesc acestea două (eventual și cele care mai există!)
- 8) Ce sărbători băbești cunoaște poporul între Sânziene și Crăciun? E vreun obicei la Buna Cincii, la Sf. Dumitru, Sfinții Arhangheli sau la alte sărbători între Iunie și Crăciun?
- 9) Cum se numesc răltoarele în care băgă Ōsenii cergile lor (~~de~~ paturile cu cari se acopăr?)
- 10) Se cunoaște obiceiul ca la Sf. Ion, cel care e numit așa, să fie legat de alți oameni de mână cu un stergar? Cum se numește acest ^{fel de} serbare a monastice? Are obicei acesta și când își serbează bine Sf. Nicolae, Dumitru, etc.
- 11) Se fac coroare în Racșa? Cum li se zice?
- 12) Ce cred oamenii că însemnează cuvântul „țura” - cu care încep „tăpăriturile” ōsene? („țura lele, mă Ioane”).
- 13) Cum câți copii se căsăresc, în medie, la o familie din Racș?

Vă mulțumesc anticipat și vă rog să primiți o caldă strângere de mână dela al Dr.

Ion Mușlea

Vă rog să transmiteți doamnei respectuoase sărutări de mână.

Scrisoarea lui Ion Mușlea adresată preotului Ioan Andron din Racșa, Cluj 13 ianuarie 1932 (a doua pagină)

Stimate Părinte,

Vă rog să primiți cele mai bune
mulțumiri pentru prețioasele
informațiuni cuprinse în scrisoarea
Dv., și să dea Dumnezeu să ne
vedem cu bine - la vară (dacă
până atunci nu vă voi mai
năcăji cu o serie de întrebări).

Cu respectoase sărutări de
mâini Doamnei și cele mai bune
amintiri și o căldură să strângere
de mână pentru Dvs. -

Ion Mușlea

Scrisoarea lui Ion Mușlea adresată preotului Ioan Andron din Racșa,
Cluj 25 ianuarie 1932

Cluj, 31 oct. 1965

Iubita Domnule Tonită,

Să mai stăm să numărăm anii de când ne ne-am văzut (33?) sau de când ne ne-am scris (22-23?). N-are rost: principalul e că prin domni: Sbârcea și Dunăre am aflat unii despre alții. Mă bucur mult că nu dai uitării vechi d-tale pasiune: „Tara și oamenii ei”. Și, doresc să duci la bun sfârșit Muzeul pe care te-ai hotărât să-l organizezi.

~~Exemplar~~ din Anuarul I n-am deloc (complet epuizat). Mi-a rămas un singur exemplar din extrasul cu „Tara noastră”. Îl dăruiesc cu plăcere Muzeului, sigur fiind că va fi așezat la loc de cinste.

M-am bucurat să am știri (bune) de la d-ta. Părintele pro-topop? Mama? Frații? Însurat? Cu copii? Eu am unul singur, însurat aici în Cluj (inginer). Sănătos, și a nevastă-mei, dar mai ales a mea, lasă mult de dorit: în mai puțin de un an am făcut două crize mari de inimă! Totuși, mai lucrez, încercând să-mi închei activitatea științifică și să mai ajut tinerilor.

Te rog să primești cele mai bune urări și o cordială strângere de mână.

Zon Mureș

x desi am implinit 66 ani,